

ד' באייר התשע"ז

30 באפריל 2017

לכבוד
עו"ד ישראל פת
היועץ המשפטי
המשרד לשירותי דת

א.נ.,

**הנדון: הערות "מרכז צדק לנשים" בעניין תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים
(סמכות שיפוט בהסכמה), התשע"ז-2017**

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (סמכות שיפוט בהסכמה), התשע"ז-2017 (להלן: **התזכיר**) עניינו לעגן בחקיקה את סמכותם של בתי הדין הדתיים לדון בכל עניין אזרחי בהסכמה של בעלי הדין.

מרכז צדק לנשים מתנגד ומסתייג מההסדר שבבסיס התזכיר באשר הוא תפגע בזכותן החוקתית של נשים לשוויון, מתעלמת מיחסי כוחות בלתי שוויוניים שעלולים להביא להסכמה, וכן תחיל את דין התורה על כל תחומי המשפט תוך פגיעה בזכויות יסוד.

להלן הטעמים להתנגדות בהרחבה:

1. תזכיר החוק פוגע בזכותן של נשים לשוויון –

תזכיר החוק מרחיב את הפגיעה בערך השוויון המגדרי במדינת ישראל. אמנם, סעיף 3(ב)(1) לתזכיר מורה כי פסיקת בית הדין הרבני בהתאם לתזכיר לא תפגע בזכות **מהותית** של בעלי הדין בניגוד **לחוק שוויון זכויות האישה, תשי"א – 1951** (להלן: **חוק שיווי זכויות**). ואולם: לא בכדי ההסתייגות המצוינת מתמקדת במניעת הפגיעה נשים בדין המהותי, ולא במקרה מנסחי התזכיר בחרו שלא להכפיפו במפורש **לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו**. זאת, מאחר שהפליה בסדרי הדין והפליה במובנה המוסדי תמשיך להתקיים בבתי הדין הרבניים, ואילו התזכיר ירחיב את מופעה, כפי שיובהר להלן:

א. **הפליה נשים מבחינה מוסדית** - נשים מנועות, על פי הנוהג, להתמנות כדיינות בבתי הדין הרבניים, מאחר שהן אינן מורשות להיבחן בבחינות ההסכמה לדיינות ואינן מתמנות

מרכז צדק לנשים, ע"ר 580430973

רח' עמק רפאים 43 ירושלים

טל. 02-5664390 פקס 02-5663317

cwj@cwj.org.il

לדיינות. ודוקו: חוק שיווי זכויות נסוג מפני ההפליה במינוי דיינים ואנשי דת. ההסדר שבבסיס התזכיר מרחיב באופן משמעותי ההפליה הקשה הנקטת כלפי נשים שכהונתן בתפקידי שיפוט נמנעת בבתי הדין הרבניים. מעבר לפגיעה בחופש העיסוק ופגיעה בעקרון הייצוג ההולם, התולדה של מדיניות זו היא שאין לנשים השפעה על התוויית דרכו והתנהלותו של בתי הדין הרבניים. אך מעבר לכך, השתתת ערכאה שיפוטית על גורמים שיפוטיים גברים בלבד ללא מתן אפשרות לדריסת רגל של נשים, מהווה פגיעה שורשית ביותר בכבוד האדם. עמדה זו, פוגעת לא רק במובנו הרחב של עקרון השוויון (בג"צ 4948/03 אלחנתי נ' שר האוצר פ"ד סב(4) 406 (2008)), אלא פוגעת בלב לבו של מושג "כבוד האדם" במובנו הצר, היינו: מניעת השפלה, ומניעת פגיעה בכבוד ובאוטונומיה.

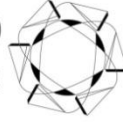
ב. **הפליית נשים בסדרי הדין** – בהתאם לסדרי הדין בבתי הדין הרבניים נשים מנועות מלהעיד, ולמעשה עדותן פסולה. אמנם, בחלק מהרכבי בתי הדין מתקבלת באופן מסוייג עדות נסיבתית של נשים, ואולם העמדה העקרונית המיושמת בבתי הדין הרבניים היא שלא לקבל עדות של נשים או למצער לקבלה באופן מסוייג. פרקטיקה זו פוגעת באופן אנוש בזכותן של נשים לכבוד ולשוויון, ואף עלולה לפגוע בזכויות מהותיות של בעלי דין.

הנה כי כן, התזכיר מרחיב את סמכויותיהן של ערכאות שיפוטיות שפועלות תוך פגיעה בזכות לשוויון שהוכרה מכוח **חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק**. מאחר שהתזכיר מוגש לאחר כינונם של חוקי היסוד, וזאת, לשם ההמחשה, בהבחנה מחיקוקו של **חוק הדיינים – התשט"ו – 1955**, חוקיותו של התזכיר מוטל בספק.

לא זו אף זו: הצעת החוק חורגת מהנקוב באמנה הבינלאומית בדבר ביטול הפליה נגד נשים לצורותיה - **1979** (כתבי אמנה 1035, כרך 31, 170) שעליה חתמה ישראל ביום 17 ביולי 1980 ואשררה ביום 3 באוקטובר 1991. כידוע, מדינת ישראל הסתייגה מסעיף 7(ב) לאמנה באשר למינויין של נשים לתפקידי שיפוט בבתי הדין הדתיים. ואולם יש להדגיש כי ההסתייגות התייחסה לדיני המעמד האישי, ומשכך התזכיר שעוסק אף בדין האזרחי חורג מגבולותיה של הסתייגות מדינת ישראל מהאמנה, ועל כן היא פסולה.

2. **התזכיר מתעלם מקיומם של יחסי כוחות לא-שוויוניים בין הצדדים המתדיינים -**

על פי התזכיר אמנם נדרשת הסכמת הצדדים לצורך הקניית סמכות לבית הדין, אך היא אינה מביאה בחשבון מצב תדיר ביותר ובו הצדדים אינם שווים זה לזה בכוחם. במצב כזה, עשויה הדרישה להסכמת שני הצדדים להתייטר לחלוטין מפני שהצד החזק יכול **לכפות את עמדתו** על הצד החלש. המופע התדיר שבו מצב כזה עלול להתרחש הוא במסגרת סכסוכים בין בני זוג. על פי הדין האישי היהודי, ידה של האישה על התחתונה בכל הקשור לדיני הגירושין, ומכאן שייתכנו מקרים שבהם האיש - ובמקרים רבים: בעידוד בית הדין עצמו - דורש מהאישה להסכים על התדיינות בבית הדין הרבני אף בסכסוכי רכוש עתידיים (שבהם אין לבית הדין סמכות מכוח **חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953**). מצב דומה עלול להתרחש אף במסגרת יחסי עובד-

מעבד. נוסף על כך, במקרים רבים עשוי להתקיים אי-שיוויון גם ברמת הידע: גם אם הצדדים שווים זה לזה בכוחם, הרי שאזרחים רבים אינם מכירים את הדין הדתי ואין להם היכולת להבין את משמעות ההתדיינות בבית הדין הרבני. כך, יכול צד לסכסוך להביע את הסכמתו להתדיינות בבית הדין מבלי להבין את ההשלכות - ולמעשה לתת את הסכמתו **שלא מדעת** - בעוד שהצד השני, שיוזם את העניין, מודע להן היטב. יצוין עוד כי על פי סעיף 2(ד) לתזכיר, אף קטין וחסוי יהיו רשאים לתת את הסכמתם לדון במסגרת שיפוטית זו.

3. התזכיר מחיל את תחולתו של דין תורה על כל ענפי המשפט האזרחי ויוצר חוסר וודאות ודין כפול

בהתאם לתזכיר, בבתי הדין הרבניים יוחל דין תורה אף בעניינים אזרחיים. מצב זה יוצר שתי בעיות קשות שאינן עולות בקנה אחד עם שלטון החוק ועם מערכת דמוקרטית: האחת, היא העובדה שההלכה היהודית אינה כוללת קורפוס אחיד, אלא שיטות שונות ומגוון עמדות. מצב זה פוגע **בעקרון הוודאות המשפטית** של בעלי הדין. השניה, היא יצירה של **מערכת דינים כפולה** במדינת ישראל: אזרחית ודתית. כך למשל, דיני הנזיקין ההלכתיים שונים בתכלית מדיני הנזיקין שבספר החוקים הישראלי, וכך גם דיני החוזים ודיני העבודה. מציאות של מערכת דינים כפולה חותרת תחת עקרונות שלטון החוק של מדינה דמוקרטית.

4. התזכיר מרחיב את תחולתו של דין תורה בניגוד לסטטוס קוו –

הסטטוס קוו בענייני דת ומדינה בישראל הצטמצם לענייני נישואין וגירושין, כאשר בשדות אלה ניתנה סמכות ייחודית לבתי הדין הרבניים לדון על פי דין תורה, וזאת מתוך הכרעה שחרף העובדה שדין תורה עשוי לפגוע בזכויות אדם יש להעדיפו בתחום המעמד האישי. התזכיר מרחיב את תחולתו של דין תורה לכל ענפי המשפט האזרחי ובכך פוגע בעקרונות הסטטוס-קוו.

יש להדגיש כי במקום שבו מתחוללת פגיעה בזכויות יסוד, גם הסכמה מראש אינה יכולה להכשיר אותה, על אחת כמה וכמה כאשר הפגיעה מתקיימת בחסותה ובמימונה של מדינת ישראל. לנוכח כל האמור, מרכז צדק לנשים מתנגד באופן גורף להסדר שבבסיס התזכיר.

ניצן כספי שילוני, עו"ד

ד"ר סוזן ווייס, עו"ד

ירושלים, היום ד' באייר התשע"ז, 30 באפריל 2017